

TRADITIONAL AND INNOVATIVE TEACHING IN THE CLASSROOM CHEMISTRY: COMPARATIVE ANALYSIS

V. PERYT, teacher of the highest category NUBiP of Ukraine «Zalishchyky
Agricultural College im. Ye. Hraplyvoho»

Summary. In the article the comparative analysis of innovative and traditional technologies in the classroom chemistry at agricultural colleges Zalishchyky them. E. Hraplyvy - namely, the place and role of the main participants in the educational process - the teacher and the students, their relationship, the nature and content of educational activities. Focus on subject - subjective, dialogical interaction naturally leads to the need to implement the educational process both through traditional and innovative forms due to their harmonious combination.

Key words: *traditional education, innovative education, chemical experiments, play media, multimedia presentations, computer programs*

УДК 37:159.923:332(091)

ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДО ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Г. В. ПЕТРИВ, викладач Відокремленого підрозділу Національного
університету біоресурсів і природокористування України «Заліщицький
аграрний коледж ім. Є. Храпливого»

Анотація. У статті здійснено історико-педагогічний аналіз проблеми виховання ціннісного ставлення особистості до земельних ресурсів. Наголошується на особливому зв'язку українського народу із землею, яка є годувальницею та найбільшою цінністю. Підкреслюється на важливості праці на землі, що розглядається як прояв патріотизму та є основою добробуту та процвітання держави.

Ключові слова: *виховання, земельні ресурси, рідна земля, ціннісне ставлення до земельних ресурсів, патріотизм*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Визначальною рисою українців є їх особливий зв'язок із землею. Землю, як найбільшу цінність, вони поетизували, обожнювали та ставились до неї з особливим почуттям, не дивно, що в народних піснях сам Господь засіває ниву житом-пшеницею: «Ой в полі, в полі сам плужок оре, А за тим плужком сам Господь іде...». Українська педагогіка має давні традиції виховання любові та поваги до рідної землі, адже протягом всієї нашої історії хліборобська діяльність була сутністю буття українського народу, а виховання дбайливого господаря, патріота та захисника рідної землі є пріоритетним в українській філософсько-педагогічній спадщині. Звернення до минулого, вивчення оригінальних історико-педагогічних ідей є необхідною умовою покращення якості навчання та виховання в сучасній освіті.

© Г. В. Петрів, 2016

Аналіз останніх досліджень із проблеми. До проблеми формування цінностей звертались у своїх працях І Бех, Л. Божович, Л. Виготський, О. Киричук, О. Леонтьєв, Л. Масол, О. Матвієнко, В. М'ясищева, С. Рубінштейн та ін. Виховання ціннісних ставлень досліджувалось О. Вишневським, В. Киричком, В. Кузем, О. Сухомлинською. По вихованню ціннісного ставлення до природи захистили дисертації О. Колонкова, С. Скрипник, Т. Юркова .

Формулювання мети статті. Розкрити розвиток ідей виховання ціннісного ставлення особистості до земельних ресурсів у вітчизняній історико-педагогічній думці від середньовіччя до проголошення незалежності України.

Виклад основного матеріалу. Цікаві ідеї з виховання бережливого ставлення до рідної землі зародились ще в східнослов'янських племенах. Метою виховання у східнослов'янському роді була підготовка сильного і умілого робітника, доброго орача, спритного мисливця, мужнього воїна-захисника своєї землі і жінки вмілої господарки, знайомої не лише з прядінням і ткацтвом, але яка в разі потреби зуміє дати відсіч ворогові. Основним засобом виховання бала праця, акцент на виховання працьовитості, формувався культ Землі і Хліба. Яскравим прикладом виховання ціннісного ставлення до рідної землі є прислів'я, наприклад: «За рідний край – життя віддай» [1, с. 5-6].

В часи Київської Русі вихованню бережливого ставлення до природи та землі приділялось важливе значення, для цього використовували заборони на пошкодження дерев, забруднення рік, руйнування гнізд. А засвоєння дітьми народних прикмет сприяло забезпеченню високої урожайності. Цікавими для нас є погляди на виховання, що вміщені у «Слові про закон і благодать» Іларіона та «Повчанні дітям» Володимира Мономаха. У «Повчанні» автор закликає до праці для блага рідної землі та готовності стати на її захист: «На війну вийшовши, не лінуйтеся, не покладайтеся на воєвод. Ні питтю, ні їді не потурайте, ні спанню. І сторожів самі наряжайте і на ніч лише з усіх сторін розставивши довкола себе воїв, ляжте і рано встаньте. А оружжя не знімайте з себе...» [2, с. 49].

Цінною для нашого дослідження є козацька система виховання. Основні завдання козацької педагогіки – готувати фізично загартованих, з міцним здоров'ям, мужніх-воїнів захисників рідної землі від чужоземного поневолення. Козаки втікали на вільні запорізькі землі, де поєднували військову справу із працею на землі, створюючи зимівники, де займались вільним хліборобством. Козацька педагогіка формувала в молоді такі героїчні якості, що склали кодекс лицарської звитяги: готовність боротися до загину за волю, честь і славу України; нехтування небезпекою, коли йдеться про життя побратимів та матері України; ненависть до ворогів, прагнення звільнити рідний край від завойовників; героїзм, подвижництво у праці та в бою за рідну землю [1, с. 53].

Актуальними для нас є погляди на виховання ціннісного ставлення до земельних ресурсів Г.С. Сковороди. Філософ закликає до пізнання самого себе, свого покликання, своїх природних схильностей до певного виду діяльності. Тільки праця за покликання, «сродна праця» приносить найвище задоволення та найбільшу користь для суспільства. Сам процес виконання «сродної праці» робить людину щасливою, а працювати на землі має той, хто відчуває в цьому задоволення. Праця, яка нав'язана примусово шкодить людині та суспільству: «Один ходить за плугом, а він від природи музика, інший працює суддею, а йому б пасти череду» [3].

Червоною ниткою через усю творчість Т.Г. Шевченка проходить ідея любові та відданого служіння рідній землі: «Я так її, я так люблю Мою Україну

убогу. Що проклену святого Бога, За неї душу погублю!». В історико-героїчній поемі «Гайдамаки» закладено величезний революційний заряд та моральну силу в боротьбі за національну гідність; тема боротьби українського народу проти турецько-татарських загарбників, порушена в поемах «Іван Підкова» та «Гамалія», боротьба проти польського панування розкрита у творі «Тарасова ніч». Поет закликає до боротьби з поневолювачами: «Кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте», захоплюється красою рідної землі: «Подивіться на рай тихий, на свою країну, полюбіте щирим серцем Велику руїну, розкуйтеся, братайтеся, у чужому краю не шукайте, не питайте того, що немає і на небі, а не тільки у чужому полі. В своїй хаті свою правда, і сила і воля». Великий Кобзар змальовує українців як хліборобів, бо праця на землі була найвищою цінністю його роду і народу, поет розглядає хліборобську працю як святу адже завдяки їй існує рід людський [4].

Виховним ідеалом І. Франка була людина-борець за рідну землю, «каменярь» нового суспільства в незалежній Українській державі. Патріот, насамперед добрий господар, який трудиться для блага своєї родини і усього українського народу, бо «Все, що йде поза рами нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими вселюдськими фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації». Любов до рідної землі має проявлятися у щоденній сумлінній праці «Наш голосний, фразеологічний та в більшій частині нещирий, бо ділами не потертий патріотизм мусить уступити місце поважному, мовчазному, але глибоко відчутному народолюбству, що виявляє себе не словами, а працею» [5, с. 573].

Важливе значення для нашого дослідження мають педагогічні погляди К.Д. Ушинського, який наголошував на важливості народності у вихованні, з врахуванням кращих традицій і звичаїв рідного народу, визначав працю основним засобом виховання ціннісного ставлення до землі. Він зазначав: «Праця стала завершальним законом людської природи, тілесної і духовної і людського життя на землі, в суспільстві необхідною умовою її тілесної, моральної і розумової досконалості, її людського достоїнства, її свободи і, нарешті, її насолоди, її щастя», «праця - не гра і не забава, вона серйозна і важка, тільки повне усвідомлення необхідності досягнення тієї чи іншої цілі може заставити людину взяти на себе цей тягар», педагог підкреслював, що без особистої праці людина не може іти в перед [6, с. 308,309].

М.П. Драгоманов також обстоював принципи народності у вихованні, наголошував, що любов до рідної землі має проявлятися в готовності працювати на благо своєї держави, прагненні робити добрі і корисні справи для народу, цінував українців, які глибоко знали історію рідної землі та закликав рівнятися на тих громадських діячів, які служать національним інтересам своєї держави. До виховання ціннісного ставлення до землі звертався у своїх працях і М.С. Грушевський, оскільки найбільше трудящого народу на Україні працює на землі, і тому справедливе вирішення земельної справи (аграрного питання) – це перша підстава народного добробуту. Він передбачав, що тільки спільними силами - робочою силою, освітою і наукою потрібно розвивати продуктивну силу країни, її багатства, щоби кожен діставав від суспільства по своїй потребі і уділяв йому свою працю. Михайло Сергійович вважав українцем кожного, хто щиро хоче ним бути, знає українську мову та працює для блага українського народу [7, с. 14-15].

Актуальними для нашого дослідження є погляди видатного громадського діяча, засновника кооперативного руху на західноукраїнських землях, професора Є. Храпливого (його ім'я носить Заліщицький аграрний коледж). У 1928 р. Євген Храпливий став головним директором товариства «Сільський господар», метою якого бала теоретична і практична підготовка селянства до більш продуктивної праці в сільському господарстві та кооперації. Він наголошував на важливості агрономічних знань та підкреслював, що якщо хочемо мати добрих громадян і розумних господарів землі, мусимо особливу увагу звернути на молодь. Борючись за українське сільськогосподарське шкільництво, Храпливий організував хліборобський вишкіл молоді, який вважав добровільною школою громадського та хліборобського виховання. Молодь із вишколу своїми знаннями, своєю міцною волею, має перебудувати село, піднести його культуру, зміцнити добробут та стати міцною основою українського народу. Виховання хліборобської молоді має будуватися на засадах побратимства, народна праця важка і відповідальна, пов'язана із багатьма труднощами, які треба долати гуртом. Важливу роль у навчально-виховній роботі професор надавав практично-дослідним заняттям, тому практика на дослідній ділянці чи на іншому господарському об'єкті була обов'язковою [8, с. 52-61].

Про особливий багатогранний духовний зв'язок українців із землею писав український політичний діяч, історик В. Липинський, який зазначав, що «любов до землі є основною динамічною силою як української, так і всіх осілих націй». Українському селянинові завжди було притаманна дбайливе, бережливе ставлення до землі, що є однією з характерних рис українського світогляду. Цінними в плані нашого дослідження є погляди видатного вченого В. Вернадського, який розвинув вчення про біосферу (пронизану життям земну оболонку, джерелом існування якої є сонячна енергія). Особливу роль у біосфері він приділяв людині, яку розглядав як частину природи, наголошуючи, що її нерозумне втручання в біосферу може призвести до катастрофи. Вчений також розробив концепцію про новий якісний стан біосфери - ноосферу - сферу розуму, тобто біосферу, упорядковану розумом і працею людини. Майбутнє Землі залежить від того настільки розумно людина зможе перетворити біосферу в ноосферу [9, с. 49].

З утворенням Радянського Союзу розпочалася нещадна експлуатація земельних ресурсів, хімізація та меліорація знесилювали землю, безмежно розорювався український чорнозем. Руйнівні наслідки для земельних ресурсів мало запровадження колективізації із витратним веденням господарства. Було знищено духовний зв'язок селянина із землею, витравлено почуття господаря, дбайливого, працюючого, відповідального за результат своєї праці. Величезною трагедією для українських селян став голодомор 1932-1933 рр., коло мільйони українців, що проживали на благодатних родючих чорноземах гинули від голоду. Школа повинна була працювати на інтереси комуністичної партії та мала бути зв'язаною з життям. Розпочався процес прикріплення сільських шкіл до «колгоспів», а міських - до фабрик і заводів. Радянська система виховання – явище неоднозначне, бо поряд із ідеологічними комуністичними повчаннями знаходимо унікальні педагогічні ідеї досвідчених, відданих справі педагогів.

Цінним для нашого дослідження є погляди Г. Г. Ващенко, який у підручнику «Виховний ідеал» розглядає різні типи виховних ідеалів. Основним завданням педагогів Г. Ващенко вважав підготовку людей, які могли б служити своїми знаннями працею Батьківщині. Вчений переконаний, що багатьом людям вла-

стива стихійна любов до Батьківщини, то не всім властивий патріотизм, тобто усвідомлена любов до рідного краю. Він вважав, що той, хто не любить своєї Батьківщини, не може бути визнаний за повноцінну людину, бо, коли не любиш своєї Батьківщини, не працюєш задля неї, твоє життя стає беззмістовним і бідним [10].

Вагомий вклад у виховання ціннісного ставлення до земельних ресурсів засобом продуктивної праці вніс А.С. Макаренко. В закладах якими він керував велике значення приділялося трудовому вихованню, на його думку: «Праця завжди була основою людського життя і культури». У трудовому вихованні він виділяє дві важливі сторони - формування умінь і навичок працювати та виховання любові до праці. Антон Семенович наголошував на тому, що сама по собі механічна праця на землі не є корисною та не несе виховного впливу: «Ви можете змусити людину працювати скільки завгодно, але якщо одночасно з цим ви не будете її виховувати політично і морально, якщо вона не буде брати участі в суспільному і політичному житті, то ця праця буде просто нейтральним процесом, що не дає позитивного результату». Продуктивна творча праця приносить задоволення та радість, вихованець відноситься до неї з любов'ю та розуміє її користь та необхідність. Праця є важливим елементом виховання, якщо вона створює цінності. А. С. Макаренко був прихильником сільсько-господарської праці, вважав, що лише в такій праці виробляється правильний характер людини, виховується відповідальність за свою роботу, яка є частиною загальної колективної праці [11, с. 223-237].

Важливе значення для дослідження виховання ціннісного ставлення до земельних ресурсів мають погляди В. Сухомлинського. Він закликає до пізнання дитиною світу не тільки розумом, а й серцем, практикує «подорожі» «Школи радості» у світ праці: «Ніколи не забудеться дітям перша подорож» - у колгоспне зернохосовище. Діти побачили ворохи пшениці – тисячі центнерів хліба. Батько Вані розповів про людей, які вирощували високі врожаї сільсько-господарських культур. Комбайнер Григорій Андрійович повів дітей в поле...». С.61. Василь Олександрович організовує походи в яких діти стають ближчими до природи, милуються красою рідного краю (лугом, лісом, садом, ставком, засіяним полем) вихованці розглядають розрізи ґрунту, порівнюють його шари, слідкують за ростом рослин, звичайні і відомі речі справляють на учнів нове несподіване враження. В. Сухомлинський вказував, що дитина, якій бракує спілкування з природою розвивається емоційно глухою та агресивною до об'єктів природи. Вагомий вплив на виховання ціннісного ставлення до землі мали свята, які організовувались в Павлишській школі: Свято першої борозни, Свято першого снопа, винограду, сінокосу, Свято відродження родючості: «Кілька років хлопчики і дівчата працювали на невеликій ділянці неродючої, непридатної землі. Мета праці – повернути землі родючість. Того урочистого дня, коли сіяли зерно в землю, що кілька літ була мертвим пустирем, а тепер стала родючим чорноземним полем, на ділянку приходили найбільш шановані в селі трудівники. Вони вітали підлітків з перемогою». Василь Олександрович твердив, що людина господар свого покликання, завдання вихователя полягає в тому, щоб в кожній людині розгорілася її «іскра», щоб відкрився і утвердився її трудовий корінь, щоб кожен став майстром у якійсь праці [12, с. 581].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розуміння значущості земельних ресурсів було притаманне українцям здавна. Мислителі та педагоги минулого закликають берегти рідну землю, щиро і віддано

працювати заради її блага, завжди бути готовими захищати кожен клаптик рідної землі. Оригінальні ідеї з виховання бережливого ставлення до земельних ресурсів висунуто Г. Сковородою (про «сродну працю»), Т.Шевченком (любов до рідної землі, захоплення її красою, заклик до боротьби з поневолювачами), І. Франком (боротьба та праця заради рідної землі - основний вияв патріотизму), Є. Храпливим (хліборобський вишкіл молоді, мав перебудувати українське село, піднести його культуру та добробут). В радянські часи утвердилось споживацьке відношення до земельних ресурсів, та разом з тим в цей час були створені унікальні педагогічні ідеї у вихованні ціннісного ставлення до рідної землі: Г.Ващенко (виховним ідеалом є громадянин, що своїми знаннями та працею служить Батьківщині), А. Макаренко (виховання засобами продуктивної праці), В. Сухомлинський («подорожі» у світ праці, відзначення свят першої борозни, першого снопа, свята відродження родючості, заклик до праці за покликанням).

Перспектива подальших досліджень полягає в аналізі ідей виховання ціннісного ставлення особистості до земельних ресурсів в сучасній педагогічній теорії.

Література

1. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій. – Тернопіль: Вид-во «Тернопіль», 1994. 358 с.
2. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник/уклад., комент. В. ю. Короля. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 488 с.
3. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. — К.: Наукова думка, 1973. — Т. 1. – 532 с.
4. Шевченко Т.Г. Кобзар. – К.: Дніпро, 1999. – 672 с.
5. Франко І. Отвертий лист до галицької української молоді // Франко І. Вибрані твори: У 3-х т. – Т. 3. – Дрогобич, 2004. – С.570-576.
6. Ушинський К. Д. Избранные педагогические сочинения. Вопросы воспитания. Т.1. / В.Я. Струминского. – М., 1953. – 635 с.
7. І. В. Сопівник, В. П. Лисенко, Р. В. Сопівник. – К.: Видавничий центр Нау, 2007. – 217 с.
8. Злупко С.М. На чатах рідної землі: Євген Храпливий – учений, організатор, патріот. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 1999, - 184 с.+12 вкл.
9. Вернадский В. И. Биосфера. — М.: Мысль, 1967. — 376 с.
10. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994.-191с.
11. Макаренко А. С. О воспитании/ Сост. І авт. Вступ. Стаття В.С.Хелемендик. – 2-е узд., пераб. И доп. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
12. Сухомлинський В. О. вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К., «Рад. школа», 1977. – 670 с.

REFERENCES

1. Kravets' V.P. Istoriya ukrayins'koyi shkoly i pedahohiky. Kurs lektsiy. – Ternopil': Vyd-vo «Ternopil'», 1994. 358 s.
2. Istoriya Ukrayiny: Dokumenty. Materialy. Posibnyk/uklad., koment. V. yu. Korolya. – K.: Vydavnychyy tsentr «Akademiya», 2001. – 488 s.
3. Skovoroda H. Povne zibrannya tvoriv: U 2-kh t. — K.: Naukova dumka, 1973. — T. 1. – 532 s.
4. Shevchenko T.H. Kobzar. – K.: Dnipro, 1999. – 672 s.

5. Franko I. Otvertyy lyst do halyts'koyi ukrayins'koyi molodezhi // Franko I. Vybrani tvory: U 3-kh t. – T. 3. – Drohobych, 2004. – S.570-576.
6. Ushyns'kyy K. D. Yzbrannye pedahohycheskiye sochynenyya. Voprosy vospytanyya. T.1. / V.YA. Strumynskoho. – M., 1953. – 635 s.
7. I. V. Sopivnyk, V. P. Lysenko, R. V. Sopivnyk. – K. : Vydavnychyy tsentr Nau, 2007. – 217 s.
8. Zlupko S.M. Na chatakh ridnoyi zemli: Yevhen Khraplyvyy – uchenyy, orhanizator, patriot. – L'viv: LNU im. Ivana Franka, 1999, - 184 s.+12 vkl.
9. Vernadskyy V. Y. Byosfera. — M.: Mysl', 1967. — 376 s.
10. Vashchenko H. H. Vykhovnyy ideal. – Poltava: Poltavs'kyy visnyk, 1994.- 191s.
11. Makarenko A. S. O vospytanyy/ Sost. I avt. Vstup. Stat'y V.S.Khelemendyk. – 2-e uzd., perab. Y dop. – M.: Polytyzdat, 1990. – 415 s.
12. Sukhomlyns'kyy V. O. vybrani tvory. V 5-ty t. T. 3. Sertse viddyau dityam. Narodzhennya hromadyanyna. Lysty do syna. K., «Rad. shkola», 1977. – 670 s.

ВОСПИТАНИЕ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ ЛИЧНОСТИ К ЗЕМЕЛЬНЫМ РЕСУРСАМ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

**Г.В.ПЕТРИВ, преподаватель Обособленного подразделения
Национального университета биоресурсов и природопользования
Украины «Залещицкий аграрный колледж им. Е. Храпливого»**

***Аннотация.** В статье осуществлен историко-педагогический анализ проблемы воспитания ценностного отношения личности к земельным ресурсам. Отмечается особая связь украинского народа с землей, которая является кормилицей и самой большой ценностью. Подчеркивается важность труда на земле, рассматривается как проявление патриотизма и является основой благополучия и процветания государства.*

***Ключевые слова:** воспитания, земельные ресурсы, родная земля, ценностное отношение к земельным ресурсам, патриотизм*

EDUCATION OF PERSONALITY VALUE ATTITUDE TO LAND IN THE DOMESTIC PEDAGOGY: A HISTORICAL PERSPECTIVE

**H. PETRIV, teacher of Separated Subdivision of the National University of
Life and Environmental Sciences of Ukraine "Zalishchyky Agricultural
College named by. Ye. Khraplyvyy"**

***Summary.** This article provides historical and pedagogical analysis of personality education value attitude to land. It is noted in a special connection with the land of the Ukrainian people, which is a nurse and the greatest value. Emphasized the importance of the work on the ground, seen as a manifestation of patriotism and is the foundation of well-being and prosperity of the state.*

***Key words:** education, land, mother earth, value attitude to land, patriotism*